

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВОЇ І ПРОКУРОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

В. В. ДОЛЕЖАН,
доктор юридичних наук

Співвідношення судової і прокурорської компетенції залежить від місця, яке посідають органи суду та прокуратури в системі розділення влад. Вирішальне значення для визначення цього місця має характер функцій, які реалізують суди та установи прокуратури. Якщо функцією судів є здійснення правосуддя у справах різних категорій, то головною функцією прокуратури є вищий нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів. Як зазначено в Концепції судово-правової реформи в Україні, схваленій Верховною Радою,¹ «під судовою владою слід розуміти систему незалежних судів, які в порядку, визначеному законодавством, здійснюють правосуддя. Суди мають владні повноваження для поновлення порушеного права і справедливості». Отже, доцільність судів по усуненню правопорушень та їх наслідків, притягненню винуватців до відповідальності, носить похідний характер від функції правосуддя.

У проекті Конституції зроблено спробу інтегрувати прокурорські органи до судової влади. Такий підхід суперечить визначенню судової влади, яке міститься у концепції. З ним у принципі можна було б погодитись за умови перетворення прокуратури в орган, призначений виключно для порушення кримінального переслідування і підтримання в суді обвинувачення, тобто фактичної ліквідації прокурорського нагляду. Проте у проекті Конституції на прокуратуру покладається, хоча і в скороченому вигляді, функція нагляду за додержанням законів, зокрема при виданні правових актів органами державної виконавчої влади і місцевого самоврядування. Прокуратура залишається автономною централізованою структурою, виступаючи в той час як знаряддя законодавчої влади, а Генерального прокурора передбачається, як і зараз, призначати вищим законодавчим органом, а не якимось судовим інститутом. Здійснення прокурорського нагляду, насамперед загального нагляду прокуратури, далеко не завжди

¹ Див.: Голос України.— 1992.— 12 серп.

пов'язане з потребою звернення прокурора до суду, і це знову ж таки підкреслює штучність спроб об'єднати у системі однієї влади різні за функціональними призначеннями органи.

Нова Конституція неминуче буде конституцією перехідного періоду, оскільки завершення реформ в Україні станеться не скоро. Це має відбутись і на правовому статусі судів та прокуратури, визначенні їх компетенції. При цьому потрібно уникати безпідставного втручання цих органів в діяльність один одного. Прикладом цього, на нашу думку, є надання судам права переглядати рішення прокурорів про відмову в порушенні та закриття кримінальних справ. На відміну від розгляду питання про законність і обґрунтованість арешту осіб у справах, які розслідуються, вирішення питання про порушення чи непорушення кримінальної справи неможна вважати реалізацією функції правосуддя. До того ж така практика може призвести до упередженості з боку суду під час розгляду справи, порушеної за його ініціативою.

Потенційну небезпеку для інтересів законності являють собою спроби обґрунтувати верховенство судових органів у правоохоронній системі. Для успішного здійснення правосуддя досить забезпечити реальну незалежність судів при розгляді справ. Головну раціональну ідею, покладену в основу принципу розділення влад, доцільно поширити на правоохоронну сферу, припустивши існування незалежних однієї від другої прокурорської та судової систем. Стосунки прокуратур і судів мають засновуватись на принципі стримувальників і противаг», коли, з одного боку, суди б ставили «останню крапку» в юридичних конфліктах, в тому числі робили це і запропозиціями прокурорів, а, з другого — прокурорський нагляд був би важливою додатковою гарантією додержання законності у процесі здійснення правосуддя.

3. Останнім часом загострились суперечки з приводу доцільності існування загального нагляду прокуратури. Якщо дивитись на цю проблему з точки зору стосунків між прокурорською та судовою владами, то він, безумовно, потрібен. Адже прокуратура виконує силу сильнішу «чорнової роботи» по зміцненню законності, не підмінюючи при цьому суди. Навідміну від судових рішень, вимоги та пропозиції, які містяться у документах прокурорського реагування, не носять, як правило, безумовно обов'язкового характеру. У переважній більшості випадків розгляд заснованих на законі вимог прокурора призводить до згоди між учасниками прокурорсько-

наглядових правовідносин, тобто до самостійного усунення адресатами прокурорських актів правопорушень та їх наслідків. Цей порядок є раціональним і неможливо уявити собі, чим він може утруднити побудову правової держави. Судова система в її сучасному вигляді, і в найближчому майбутньому, нездатна «перетравити» величезну кількість конфліктних правозастосувальних ситуацій, особливо пов'язаних з виданням протиправних актів державними та іншими органами і службовими особами. Вона зможе впоратись з цим завданням лише тоді, коли ці правопорушення носитимуть поодинокий характер. Але цієї мети неможливо досягти, ліквідуючи або суттєво обмежуючи під впливом догматичного сприйняття ідеї розділення влад, до того ж без врахування соціально-політичної обстановки в Україні, таку важливу гарантію забезпечення законності, як загальний нагляд прокуратури.

385

Долежан В. Деякі аспекти співвідношення судової і прокурорської компетенції / В. Долежан // Правова система України : теорія і практика : Тези доп. і наук. повідомл. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 жовтня 1993 р.) / Уклад. : М. І. Малишко, В. М. Стретович; Відп. ред. Ю. С. Шемшученко, В. Ф. Погорілко. – Київ, 1993. – С. 383–385.